

A BÜNTETÉSEK SZIGORÍTÁSÁVAL NEM LEHET VISSZASZORÍTANI A BŰNCSELEKMÉNYEKET

Írta Sárosi Péter

Több évtized kriminológiai kutatásainak nyilvánvaló következtetése, hogy a büntetési tételek szigora nem eredményes a bűncselekmények visszaszorításában. És ez a kábítószeres bűncselekmények esetében különösen igaz - a Drogrporter Tudástár elemzése a tudományos bizonyítékok tükrében.

A büntetési tételek szigorításával csökkenthetjük a bűnelkövetések előfordulását - ez a közkeletű bölcsesség áll a Btk. kábítószer-szakaszainak mindenkori szigorítása mögött. De valójában ez a tétel már évtizedek óta megdőlt. És mégis, a kormányzati politikát túl gyakran még ma is ez a megcáfolt elv hajtja. [John Pratt brit kriminológus 2007-ben publikált könyvében](#) büntető populizmusnak nevezte azt a jelenséget, amikor a kormányzati politika a tudományos bizonyítékok ellenére, megalapozatlan félelmek és média által generált morális pánik alapján dönt büntetőjogi kérdésekről (Pratt, 2007).

A magyar kormány büntetőpolitikája iskolapéldája ennek a jelenségnek. Nem szakmai egyeztetésre és bizonyítékokra alapozott jogalkotás, hanem a büntető populizmus megnyilvánulása volt a Btk. kábítószer-ekkel kapcsolatos szakaszainak 1998-as, 2013-as és 2025-ös módosítása. A legutóbbi, a 2025. április elsején “a kábítószer előállításának, használatának, terjesztésének, népszerűsítésének tilalmával összefüggő törvénymódosításokról” címmel [benyújtott törvényjavaslat](#) számos, kábítószer-ek előállításával és tartásával kapcsolatos büntetési tétel drákói szigorítását tartalmazza. A törvény indoklása szerint “a kábítószer kereskedelem, terjesztés és fogyasztás elleni hatékonyabb fellépés jogszabályi környezetét teremti meg.” Ez a feltevés azonban, mint alább a szakirodalom elemzésével igazolni fogjuk, teljesen megalapozatlan.

A BÜNTETŐJOGI ELRETTENTÉS ELMÉLETI KONCEPCIÓJA

Az elrettentés elméletét Cesare Beccaria fektette le először 1764-ben, mint a modern büntetőjog egyik alapvetését: a büntetés célja a további bűncselekmények megelőzése, nem pedig a bosszú (Beccaria, 2009). A kriminológiai szakirodalom (Apel, 2016) szerint az elrettentésnek két fajtája van. Az általános elrettentés az, amikor a polgárok úgy döntenek, hogy nem követnek el egy bűncselekményt, mivel látják, hogy annak büntetés a következménye. A speciális elrettentés pedig a már bünt elkövető megfélemlítése abból a célból, hogy ne kövessen el több bűncselekményt a jövőben. A kábítószeres bűncselekményeket tiltó jogszabályok esetében a generális elrettentés, hogy senki se próbálja ki a tiltott szereket. A speciális elrettentés pedig az, hogy a fogyasztók és a terjesztők a szigorú(bb) büntetések fenyegetése miatt eltekin-tenek a további drogozástól/terjesztéstől. Marginális elrettentésnek nevezik, amikor a büntetések szigora alkalmazkodik a bűncselekmény súlyához, és ezáltal

fejti ki bűnmegelőző hatását.

A hosszú börtönbüntetések még egy módon hozzájárulhatnak - elméletben - a bűncselekmények számának csökkenéséhez. Azáltal, hogy kiiktatják (incapacitation) a drogpiacon szereplőit a forgalomból, így ez önmagában a kereslet és kínálat csökkenését eredményezheti.

A SZIGORÚ BÖRTÖNBÜNTETÉSEKNEK NINCSEN ELRETTENTŐ HATÁSA

A kriminológiai szakirodalomban külön ágat képez annak vizsgálata, hogy a büntetési tételek szigorítása milyen elrettentő hatással jár. Ezek a kérdések mindig is átpolitizáltak voltak és nagy vitát váltottak ki. Ugyanakkor a 90-es évekre nagyjából a szakmai vita lezárult: még a konzervatívabb szemléletű kutatók is elfogadták, hogy a büntetőjogi szankciók szigorának nincs bizonyítható hatása a bűncselekmények előfordulására.

Az elrettentéskutatás egyik legjobban feldolgozott témája az amerikai “három csapás” törvények elrettentő hatásának vizsgálata volt. Ezek a törvények a 90-es évek elején a visszaeső bűnözők drákói szigorúságú büntetését (kötelező életfogytiglan) írták elő. Franklin Zimring és Gordon H. S. Kamin könyve, a [“Büntetés és demokrácia: Három csapás Kaliforniában”](#) című könyve (Zimring & Gordon, 2001) összefoglalja az 1994-ben elfogadott kaliforniai három csapás törvény történetét és következményeit. A szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a szigorításnak a valós elrettentő hatékonysága nagyon minimális volt, emellett ugyanakkor számos káros társadalmi hatása volt.

A téma egyik legismertebb kutatója Daniel S. Nagin kriminológus, aki évtizedeken keresztül több szisztematikus irodalmi áttekintésben próbálta szintetizálni a legújabb kutatások eredményeit. Kutatásai arra az eredményre vezettek, hogy a szigorú börtönbüntetések elrettentő hatása nagyon csekély. [Egy 2013-as áttekintésében](#) (Nagin, 2013) így fogalmazott: “világos, hogy a hosszú börtönbüntetések nem igazolhatják az elrettentő célzatú bűnmegelőzést.”

Az amerikai Nemzeti Igazságügyi Intézet [2021-ben adott ki állásfoglalást](#) (NIJ, 2021) az elrettentés témájáról. Ebben, Nagin kutatásaira alapozva, 5 tudományosan igazolt tényt sorolnak fel az elrettentésről: 1) A következmény bizonyossága sokkal eredményesebb elrettentő hatással bír, mint a büntetés szigora;

2) Valakit börtönbe küldeni a legkevésbé eredményes bűnmegelőzési szempontból; 3) A rendőrség azáltal képes elrettenteni a bűnelkövetőket, hogy azt a fel-fogást alakítja ki, hogy az elkövetőket elkapják; 4) A büntetések szigorának növelése csekély bűnmegelőző hatással bír; 5) Nincs bizonyíték arra, hogy a halál-büntetés elrettenti a bűnözőket.

James Q. Wilson, a konzervatív nézeteiről ismert kriminológus a Crime and Justice című kriminológiai szakkönyv-sorozat 1990-ben kiadott 13. kötetében ([Drugs and Crime](#)) kijelentette, hogy a büntetőjogi szankciók szigorítása nem hatékony a kábítószer-fogyasztás visszaszorításában (Tonry and Wilson, 1990). Wilson, bár a legalizációt elutasította, kijelentette, hogy a drogtörvények szigorú végrehajtása nem hogy nem eredményes, de valójában inkább ront a helyzeten, mint javít. Az egyedüli eredményes eszköz a drogfüggőség csökkentésében a keresleti oldali beavatkozásokban (kezelés, megelőzés) látta, mintsem a represszív kínálatcsökkentésben.

RESTRIKTÍV ELRETTENTÉS: A PIACI SZEREPLŐK ADAPTÁLÓDÁSA

Az empirikus kutatások rendre arról számoltak be, hogy a bűnelkövetők magatartására sokkal nagyobb hatással van a következmény valószínűsége, mint a szankció szigora. Márpedig a kábítószer-piac esetében a lebukás kockázata kisebb, mint a legtöbb más bűncselekmény esetében. [Boyum és Reuter az amerikai drogpolitika hatékonyságát vizsgáló 2005-ös tanulmánya](#) úgy becsli, hogy a kokain utcai árának 90%-a már a fogyasztói országban fennálló kockázatokot és költségeket tükrözi (Boyum & Reuter, 2005). Ez elvileg komoly kockázatot jelent - de a kutatók ezt árnyalják. Becslésük szerint egy hetente két napot dolgozó amerikai kokain-díler körülbelül ezer üzleti tranzakciót bonyolít le évente, egy tranzakció esetében a lebukás kockázata 1 a 4500-hoz. Ez jóval kevesebb rizikó, mint mondjuk a betörés vagy rablás esetén áll fenn.

A kábítószeres bűncselekmények esetében a speciális elrettentés helyett gyakran egy másik jelenséget figyelhetünk meg: az ún. restriktív elrettentést. Ez azt jelenti, hogy a szerhasználó/terjesztő a szigorodó jogi, jogalkalmazói környezet hatására nem hagy fel az illegális tevékenységgel, hanem egyszerűen megváltoztatja a módszereit. Adaptálódik az új környezethez. Így megváltozhat a drogterjesztés helyszíne és időpontja, a kapcsolattartás módjai, a terjesztői hálózat összetétele és munkamegosztása, a

terjesztett szer összetétele, kiszerelése. Egy [1996-ban publikált, 40 amerikai crack-dílerrel végzett interjúkon alapuló kutatás](#) (Jacobs, 1996) a következő adaptációs módszereket azonosította: 1) környezeti pozicionálás (optimális helyszín megválasztása); 2) elrejtés (a díler egyszerre csak kevés drogot tart magánál, a többit elrejt); 3) tranzakcionális mediáció (a drog átadását valami más tranzakciónak álcázzák, pl. újságvétel, esetleg hirtelen változtatják az átadás helyét, személyét).

Egy [2021-ben publikált meta-analízis](#) 34, 1984 és 2019 között publikált kutatás adatainak szintetizálásával arra a következtetésre jutott, hogy a büntetések szigorúsága "motiválja, és nem visszafogja a kábítószeres bűncselekmények elkövetőit abban, hogy megújult stratégiákat fejlesszenek ki a bűnelkövetésre" (Guan & Lo, 2021). Ilyenek például: a terjesztést valamilyen legális üzleti tranzakcióval álcázzák, kontrollálják az átadás helyét és idejét, maguk is lekövetik/lenyomozzák a gyanús vásárlókat, egyszerre nem tartanak maguknál sok drogot, futárokat használnak.

A SZIGORÚBB DROGTÖRVÉNYEK NEM CSÖKKENTIK A SZERHASZNÁLATOT, DE NEM KÍVÁNT KÁROS KÖVETKEZMÉNYEIK VANNAK

Amennyiben a szigorú börtönbüntetéseknek lenne elrettentő ereje a drogpiacon, akkor a szigorúbb és liberálisabb szabályozást megvalósító államok között markáns különbséget kellene látnunk a szerhasználat elterjedtsége kapcsán. A [The Pew Charitable Trusts nevű nem kormányzati szervezet által 2018-ban végzett kutatás](#) összehasonlította az USA államait a drogtörvények szigora és az adott államban érzékelt drogproblémák között (The Pew Charitable Trust, 2018). A kutatás nem talált összefüggést a kábítószeres miatti börtönbüntetések és az illegális droghasználat előfordulása, a kábítószeres miatti előállítások száma és a drogtúladagolások száma között. Ráadásul a hosszú börtönbüntetések [magas költsége nincs arányban](#) a bűnmegelőzési értékükkel (The Pew Charitable Trust, 2015).

A [Justice Policy Institute vizsgálata](#) hasonlóképpen nem talált bizonyítékot arra, hogy a szigorúbban bebörtönző államokban kevesebben fogyasztottak/terjesztettek volna szereket (Justice Policy Institute, 2007). Ráadásul dokumentálta azt is, hogy a szigorú drogjogi szabályozás aránytalanul sújtja azokat a társadalmi csoportokat, amelyek körében gyakoribb

a kirekesztés és a szegénység. Így például Amerikában a szigorú drogtörvények aránytalanul sújtják az afro-amerikaiakat és a latinokat, akik a drogpiaci részvételi arányuknál jóval magasabb arányban és hosszabb ideig kerülnek börtönbe. Így például 2002-ben az afro-amerikaiak tízszer gyakrabban kerültek börtönbe kábítószeres bűncselekmény miatt, mint a fehérek, bár a droghasználat előfordulása nagyjából azonos volt mindkét csoportnál. A szigorú börtönbüntetések káros hatással vannak nem csak az elítéltekre, de [annak családjára](#), így a gyermekek fejlődési pályájára is, ami hosszú távon szintén csökkenti a bűnmegelőző eredményességüket (Arditt & McClintock, 2002).

A BÖRTÖNBÜNTETÉS ALTERNATÍVÁI EREDMÉNYESEBBEK A BŰNMEGELŐZÉSBEN

Egy [1999-es metaanalízis](#) 50 korábbi kutatás eredményeit áttekintve arra a következtetésre jutott, hogy a szigorúbb börtönbüntetések valójában nem csökkentik, hanem 3%-kal növelik a visszaesés gyakoriságát (Government of Canada, 1999). Ezzel szemben a közérdekű munka, mint büntetés alkalmazása a börtönbüntetés helyett 7%-kal csökkenti a visszaesés kockázatát. Így tehát a speciális elrettentés szempontjából a börtönbüntetés alternatívái eredményesebbnek bizonyultak.

Az Egyesült Királyságban végzett [2009-es metaanalízis](#) összehasonlította a börtönbüntetések és a szabadságvesztéssel nem járó szankciók eredményességét a visszaeső kábítószeres bűncselekmények csökkentésében (Marsh, 2009). A kutatás szerint az állam számára a börtönbüntetésnek számos költséghatékonyabb alternatívája van. Így a drogrehabilitációs programon való részvétel, a pártfogó felügyelet, a közösségi alapú programok mind eredményesebben csökkentették a visszaesést.

Weisbund és kollégái [2017-ben 60 metaanalízist tekintettek át](#) (Weisbund et al., 2017) és eredményeik szintetizálásával a különféle módszerek eredményességét hasonlították össze, majd három kategóriába sorolták őket: eredményes, ígéretes és nem eredményes. Az utóbbi, nem eredményes kategóriába került a jogszabályi környezet és jogalkalmazói munka általános szigorítása, vagy az elrettentő rendőrségi prevenció (D.A.R.E.). Az eredményes módszerek közé került például a resztoratív igazságszolgáltatás, az elkövetők pszichoterápiája (CBT), a korai gyermekkorban végzett beavatkozások (pl. szülők támogatása).

ÖSSZEFOGLALÁS

A kriminológiai szakirodalom egyik legjobban kutatott kérdése az, hogy vajon a szigorú börtönbüntetések kiszabásának van-e hosszú távon elrettentő hatása a bűncselekmények elkövetésére. Az elmúlt évtizedek kutatási eredményei azt mutatják, hogy ez hatás rendkívül csekély, és valójában sokkal inkább a jogkövetkezmény valószínűsége, mint a büntetési tétel szigora az, ami számít. A kábítószeres bűncselekmények esetében a bűncselekménytől való elrettentés helyett inkább a megváltozott jogi környezethez való alkalmazkodás jellemző. A szigorú börtönbüntetéseknek ráadásul számos nem kívánt következménye van, amelyeket nem csak az elítélt, de annak családja is továbbgörgethet, akár generációkon keresztül. A bizonyítékok szerint a börtönbüntetéseknek számos olyan alternatívája van, amelyek jóval költséghatékonyabbak a bűnmegelőzés szempontjából. Az államok jobban teszik, ha a büntető populizmus helyett inkább ezekbe az alternatívák megoldásokba fektetnek be.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM:

Apel, R. "An Examination of Deterrence Theory: Where Do We Stand?" *Federal Probation* 80, no. 3 (December 2016).

Arditti, Joyce A and Charles C. McClintock. "Drug Policy and Families." *Marriage & Family Review* 32 (2002): 11 - 32.

Beccaria, C. *On Crimes and Punishments and Other Writings*. Edited and translated by Richard Bellamy and Richard Davies. Oxford: Oxford University Press, 2009.

Boyum D. és Reuter P. *An Analytic Assessment of US Drug Policy*. Washington DC: AEI Press, 2021.

Clark N, Dolan K, Farabee D. "Public health alternatives to incarceration for drug offenders." *East Mediterr Health Journal* 2017 May 1;23(3):222-230.

Government of Canada. *Public Safety and Prisons Sentences: 1999*. Public Safety Canada, 1999.

Guan X, Lo TW. "Restrictive Deterrence in Drug Offenses: A Systematic Review and Meta-Synthesis of Mixed Studies." *Front Psychol*. 2021 Aug 25;12:727142.

Jacobs, B. A. "Crack dealers' apprehension avoidance techniques: A case of restrictive deterrence." *Justice Quarterly*, 1996, 13(3), 359–381.

Justice Policy Institute. *The Vortex: The Concentrated Racial Impact of Drug Imprisonment and the Characteristics of Punitive Counties*. Washington, DC: Justice Policy Institute, December 2007.

Marsh, K, Chris F, and Rashmi S. "Is Custody an Effective Sentencing Option for the UK? Evidence from a Meta-Analysis of Existing Studies." *Probation Journal* 56, no. 2 (2009): 129–151.

Mazza, C. (2004). *A Pound of Flesh: The Psychological, Familial and Social Consequences of Mandatory Long-Term Sentencing Laws for Drug Offenses*. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 4(3), 65–81.

National Institute of Justice. *Five Things About Deterrence*. Washington DC: US Department of Justice, 2021.

The Pew Charitable Trusts. *More Imprisonment Does Not Reduce State Drug Problems*. Issue brief. March 2018.

The Pew Charitable Trusts. *Federal Drug Sentencing Laws Bring High Cost, Low Return*. Issue brief. August 2015.

Tonry, Michael, and James Q. Wilson, eds. *Drugs and Crime*. *Crime and Justice: A Review of Research*, Vol. 13. Chicago: University of Chicago Press, 1990.

Weisburd, D. L., Farrington, D. P., Gill, C., Ajzenstadt, M., Bennett, T., Bowers, K., Caudy, M. S., Holloway, K, Johnson, S., Lösel, F., J., Mallender, J., Perry, A., Tang, L. T., Taxman, F., Telep, C., Tierney, R., Ttofi, M.M, Watson, C., Wilson, D.B. and Wooditch, A. "What Works in Crime Prevention and Rehabilitation: An Assessment of Systematic Reviews." *Criminology & Public Policy* 16, no. 2 (2017): 415–449.

DROG
riporter

Jogriporter Alapítvány, 2025
drogriporter.hu